

Beszámoló A vállalatok különbözőségének szerepe a hatékonyság és a külkereskedelmi teljesítmény alakulásában K-81947 kutatásról

A kutatás első fázisában két cikk számolt be az elért eredményekről.

Békés Gábor, Halpern László, Muraközy Balázs: *A teremtő rombolás szerepe a vállalati termelékenység alakulásában Magyarországon*, Közgazdasági Szemle 2011 58(2) 111-132, 2011.

A cikk a versenyszféra termelékenységnövekedésének és a vállalati dinamika viszonyának összefüggéseit vizsgálja vállalati adatok felhasználásával 1992 és 2006 között. A vállalati heterogenitást hangsúlyozó elméletek rámutatnak, hogy az iparági termelékenységnövekedés az egyes vállalatok hatékonyságnövekedése mellett a vállalatok súlyának átrendeződéséből, a teremtő rombolásból is származhat. A nemzetközi szakirodalomban használt módszerek alkalmazásával került bemutatásra, hogy Magyarországon az iparágak termelékenység-növekedése elsősorban a folyamatosan működő vállalatok hatékonyság-javulásának köszönhető, ugyanakkor a teremtő rombolás is jelentős szerepet játszott ebben az időszakban.

Békés Gábor, Halpern László, Muraközy Balázs: *Külkereskedelem és a vállalatok közötti különbségek*, Közgazdasági Szemle 60(1) 1-24, 2013.

A cikk vállalati mérleg- és termékszintű külkereskedelmi adatok alapján mutatja be a magyar külkereskedelem általános jellemzőit, valamint az exportdinamika sajátosságait. Az empirikus elemzés a heterogén vállalatokra építő modellek logikáját követi. Ezekkel a modellekkel összhangban megállapítható, hogy a magyar külkereskedelem erősen koncentrált, így például a vállalatok 5 százaléka bonyolítja az export és az import több mint 80 százalékát. A külkereskedő vállalatok (exportálók és importálók egyaránt) jelentősen termelékenyebbek, mint az egyéb szempontokból hasonló, nem külkereskedő vállalatok; sőt a külkereskedelmi státus fontosabb szerepet játszik a vállalatok közötti különbségekben, mint a hazai vagy külföldi tulajdon. A cikk bemutatja a magyar külkereskedelem empirikus kutatásának néhány fontosabb – az export és import viszonyára, az innováció szerepére, valamint a külkereskedelem stabilitására vonatkozó – eredményét is, amelyek alapján kijelenthető, hogy a vállalatok külpiacra való kilépése a versenyképesség és a növekedés szempontjából kulcskérdés, a gazdaságpolitikának ezt kell szem előtt tartania és megfelelő eszközökkel támogatnia.

A kutatás következő fázisára kitűzött célok eléréséhez jelentős mennyiségű és időben az előzetes várakozásokat messze meghaladó adatszervezési és adatfeldolgozási munkára került sor. A vállalati termék- és partnerszintű adatokra támaszkodó külkereskedelmi kutatások területén előtérbe kerültek a belföldi és a külföldi értékesítést, illetve beszerzést egy szemléleti és modellkeretben elemző kutatások. A mikroadatokat felhasználó külkereskedelmi kutatások túlnyomó többsége csak a termékszintű külkereskedelmi forgalmat figyeli, mivel többnyire csak a vámstatisztikai adatok álltak rendelkezésre. Magyarország külkereskedelméről 2004-től kezdve már elsősorban nem a vámstatisztikai adatok jelentik a külkereskedelmi adatok legfontosabb forrását, azok vállalati kérdőíves felmérések felhasználásával készülnek. A kutatás tehát egyszerre próbálta meg a megváltozott adatfelvétel körülményei között a termelés és a bel- és külföldi beszerzés/értékesítés közötti kapcsolat adatfeltételeit hosszabb megfigyelési időszakra biztosítani.

Ennek keretében elkészült 'A magyar vállalat-termék szintű termelési adatbázis összekapcsolási kérdései' c. kutatási jelentés. A jelentés beszámol arról, hogy az 1995 és 2007 között használt belföldi termékosztályozás (BTO) és a 2008-tól érvényes ipari termékosztályozás (ITO) termék-kódok összekapcsolása csak szintetikus termékkódok használatával teremthető meg, ha az információ-veszteséget minimális szinten akarjuk tartani. A szintetikus termékkód meghatározása jelentős mértékű – az eredeti állományban feltáratlanul maradt – kódolási hiba javítását tette szükségessé.

A vállalati mérleggel kapcsolt termékszintű adatok elsődleges elemzése további két problémára irányította a figyelmet. Mindkettő esetében az elvileg ugyanazon változóra kétféle forrásból származó adatok közötti jelentős, meg nem engedhető mértékű és irányú eltérés található, ami torzítja az olyan aggregált mutatókat, mint például az átlag. A mérlegben szerepel és termékszintű adatokból is előállítható mind az értékesítés nettó árbevétele, mind az export. A termékszintű statisztikában előfordulhat adatrögzítési hiba, azaz a változó nagyságrendje nem egyezik a kitöltési útmutató által megkívánt nagyságrenddel. Az export adatok esetében hibaforrás lehet az exportban elszámolt külföldi bér munka, amely másképpen jelenik meg a mérlegben szereplő exportban, mint a termékszintű exportban.

A jelentés részleteiben mutatja be a termelés és az export termékszám szerinti eloszlását. A jelentés az adatok szükségesnek bizonyult tisztítását és további adatfeldolgozását követően műhelytanulmányként fog megjelenni.

Elkészültek a 1992 és 2012 közötti magyar külkereskedelem vállalat-, termék- és partnerszintű elemzéséhez szükséges számítások. Ezek feldolgozása folyamatban van, az ezt tartalmazó kutatási jelentés illetve műhelytanulmány nem készült el a kutatás befejezési határideje előtt. Az eddigi szerkezeti elemzésekhez képest új, hogy az exportra és az importra azonos szemléletben készültek el a számítások, másrészt a külkereskedelem extenzív és intenzív összetevőkre bontását kétféleképpen elvégezve közelebb lehet kerülni a szerkezet alakulását meghatározó folyamatok – eddigiekben nem alkalmazott szempontok szerinti – megértéséhez.

A projekt az első három évben a terv szerint haladt. A kutatási eredményekről szakcikkekben számoltunk be. Ezen kutatási eredmények előállításához olyan adatbázist használhattunk fel, melynek adatai korábbi hazai és nemzetközi kutatási projektek keretében kerültek beszerzésre. Ezek az adatok a munkahelyi adatbankban voltak hozzáférhetőek. Egyrészt azt követően az időszak kiterjesztésével a vállalati mérleggel összekötött termék- és partnerszintű külkereskedelmi adatokhoz csak jelentős mértékű adatcsonkolással lehetett volna hozzájutni. Ezért át kellett térni a KSH kutatószobai hozzáférésre. Másrészt a KSH kutatószobában az egyedi adatokhoz való kutatási célú hozzáférés két alkalommal is csak az időigényes számítástechnikai fejlesztést követően vált lehetségessé. Harmadrészt, a KSH kutatószobai adatok felhasználása egy új, jelentős és előre nehezen kiszámítható időigényű munkafázist is közbeiktat. Az eredményekhez a KSH munkatársai adatbiztonsági ellenőrzését követően lehet csak hozzájutni. Végül, mindezek együttesen vezettek oda, hogy a munkatervben szereplő feladatokat csak részlegesen sikerült megvalósítani.

Budapest, 2015. április 30.

Halpern László